

պատկերով մը զայն փոխանակել սկսեք և այսպէս այլևս տարածուած սովորութեան մը առիթ ընծայած ենք։

Մեր կարծիքով սակայն, ըլլայ վարագոյրի վրայ նկարուած, ըլլայ ուրոյն խաչելութեան պատկեր մը վարագոյրին առջև դրուած, ապաշխարութեան ունէ գիտում չի տկարացներ, վասնզի Աւագ սեղանին պատկերը Աստուածածնի պատկերն է և ի տես դրուած խաչելութեան պատկերը քրիստոնէական ուրիշ խորհուրդ կը ցուցնէ, ինչպէս բացատրեցինք վերև. և հայ եկեղեցին զարեւի ի վեր ընդունած և կիրարկած է զայն։

Որչափ որ՝ ոմանց կողմէն՝ Զենոբ Գլխի պատմութիւնը և Ագաթանգեղոսը յետին դարուց գործեր նկատուին, բայց դարձեալ անոնք իրենց մէջ կը կրեն Հայոց քրիստոնէութեան ծագման բարձր հնութիւն մը և մանրամասնութիւններ կը պարունակեն Ս. Լուսաւորչի քարոզութեան և Հայոց նախնական քրիստոնէական կեանքին վերաբերութեամբ. նոյն պատմիչներէն առաջինն է որ կը յիշէ թէ Ս. Գրիգոր և Ս. Տրդատ յաղթական խաչեր կանգնած էին Տարսնի բարձր բլուրներու վրայ ի տես հաւատացիոց, իսկ հայերէն Ագաթանգեղոսը Ս. Լուսաւորչի բերանը կը գնէ (էջ 68) հետեւալ խօսքերը «... և փոխանակ զրոշելոյ փայտիցն, զիսաչ իւր կանգնեաց ի մէջ տիեզերաց, զի որով սովոր իցեն երկիրպաղանել փայտի, սովորականաւ ընդելակառան հաւատացեն երկիրպաղանել խաչին փայտի, և որ ի վերայ լորս պաշկերն և մարդայեան խցի, զի ի վերայ խաչին ասէր այսպէս ...»։

Այս խօսքերը ապացոյցներ են թէ Քրիստոսի խաչելութեան պատկերը հինէն ի վեր գոյութիւն ունէր քրիստոնէից մէջ և ապա ծիսական պահանջով մը ներմուծուեցաւ եկեղեցեաց մէջ վերագոյն բացատրուած խմատով զոր կը յայտնարեիէ Հայաստանեայց եկեղեցին Մեծ Պահոց մէջ խաչելութեան պատկերը գնելով ի տես հայ հաւատացիոց։

Մ. Ե. Ա.

Վաղուց է ընթերցող մը Գագայէն (Տիար Վ. Աբրահամեան) հարցուցած եր մեզի քե ինչ տարբերութիւն կայ Հայ Առաքելական, Բողոքական եւ Կաթոլիկ եկեղեցիներու միջեւ։ Ասոնք ինչ կը դաւանին իրարմ տարբեր, ո՛րը միւսին մօտ է, եւ ասոնց բաժանումները ե՛րբ եղած են։

Հարցումը շատոց եղած է քեւ, բայց վստահ ենք որ անիկա շատ մը հայ քրիստոնէաներու մօտին համար միշտ խնդիր մը եղած է։

Գոհացուցիչ պատասխան մը մեծ գիրք մը գրելով միայն կարելի է տալ. բայց երկար առ այժմ յետաձգելով՝ կարն ի կարնոյ աշխարհի քսնիք։

Հայց. Առաքելական եկեղեցին կ'ընդունի միայն Տիեզերական առաջին ժողովները, գումարուած 325-ին, 381-ին և 431-ին Ք. Ե., Տեառն մերոյ աստուածութիւնը ուրացողներու դէմ, Անոր մարդկութիւնը ուրացողներու դէմ, և Անոր մէջ երկու անձ դաւանողներու դէմ։ Մեր եկեղեցին այս երեք ժողովներու զրածնն (որ մեր Հաւատամքին մէջ կ'ամփոփուի) աւելի բան քրիստոնէական փրկութեան համար անհրաժեշտ չնկատուի։ Կաթոլիկները այս երեքն յետոյ տակաւին բազմաթիւ ժողովներ կ'ընդունին և անոնց որոշումները պարտադիր և անհրաժեշտ կը նկատեն։ Բողոքականները բնաւ ժողով չեն ընդունիր. ամէն մարդ ազատ է իր ուզածին պէս մեկնելու Ս. Գրքը, և ոչինչ ունին մեր Հաւատամքին համապատասխանող, և, հակառակ մեզի և Կաթոլիկներուն՝ Տէր Յիսուսէն ի վեր սերունդէ սերունդ եկած աւանդութիւնը կարեոր չեն նկատեր։

Հայոց եկեղեցին կ'ընդունի թէ բոլոր հին եկեղեցիները (Հռոմէական, Յոյն, Ասորի, Հապէշ և այլն) ճշմարիտ և ընդհանրական եկեղեցիի մաս կը կազմեն, միայն թէ անոնք առաւել կամ պակաս սխալ գաղափարներ և սովորութիւններ ունին։ Կ'ընդունին թէ միութեան կապը էական բաներու ընդունելութեան մէջ է (Հանդանակ, Խորհուրդներ և այլն)։ Իսկ ամէն ազգ կրնայ իր կրօնական պետն ունենալ և անոր հնազանդիլ։ Կաթոլիկը՝ ո՛վ որ Պապին հնազանդիր և հոռմէական եկեղեցիի

ընդունածները չընդունիր՝ ճշմարիտ եկեղեցիի մաս չկազմեր, կ'ըսէ: Իսկ Բողոքականները որոնք բազմապիսակ են, արդէն բառին բուն իմաստով եկեղեցի չունին. «անտեսանելի եկեղեցի»ի տեսութիւն մը ունին: Անոնց մէջ մարդ ինքն իրեն կը հնազանդի. իրարու քով կուգան պարզապէս միատեղ աղօթելու, զիրար լսելու և Ս. Գիրք կարդալու համար:

Հայոց եկեղեցիի և Կաթողիկոսներու միջև վարդապետական և արարողական տարբերութիւններ բաւական կան (օր. Հաղորդութեան մասին՝ Գոյացախոխութիւնը, Ս. Երրորդութեան մասին՝ և յորդոյն, Հանդերձեալ կեանքի մասին քառասունը են), Բայց անոնք վերը մեր դրած սկզբունքին հետեանքներն ու մանրամասնութիւններն են: Իսկ բողոքականները բան մը չունին բաղդատելիք: Ս. Գիրքը իւրաքանչիւր անհատի համար ամէն բան է. և մենք զիտենք թէ Ս. Գիրքը շիտակ հասկնալ և անկէ որոշ կանոններ հանել որքան դժուար է՝ մա՛նուանդ անոնց համար որ ժամանակ չեն ունենար զայն սերտելու:

Հայոց եկեղեցիին ամէնէն մօտ եկեղեցիներն են դուաւնութեան տեսակէտէ՝ Ասորի, Ղպտի և Հապէշ եկեղեցիները. յետոյ կարգաւ Յոյն եկեղեցին, Հռոմէական եկեղեցին, Եպիսկոպոսականը. Իսկ Բողոքականը եկեղեցի չէ ըսինք արդէն: Եպիսկոպոսական եկեղեցիին մէկ մասը մեղի աւելի մօտ է. բայց մէկ մասն ալ հեռու է՝ բողոքականութեան շատ միտած ըլլալով:

Հայց. եկեղեցին ազատական է և լայնամիտ. բայց այս ըսել չէ թէ սկզբունք չունի. ըստ այսմ՝ կը մերժէ ուրիշ եկեղեցիներու ինչ ինչ սխալները կամ մօլորութիւնները, զորս թէև էական փրկութեան արգելք չի նկատեր՝ բայց կը պնդէ ուղղադոյնին վրայ՝ որ աւելի հաճելի և ընդունելի է Աստուծոյ:

Այս նիւթի մասին Օրմանեանի Հայոց եկեղեցի գիրքը պէտք է կարդալ: Ուրիշ գիրքեր ալ կան՝ բայց հաղուագիւտ են:

Տ. Վ. Ն.

ԸՆԹԵՐՑՈՂԷՆ՝ ԱՌ ԽՄԲԱԳԻՐՆ

Սրբազան Տէր Խմբագիր,

Մեծ հաճոյքով կը կարդամ ՍԻՈՆը, ու չադրութեամբ հետեւած եմ Հայաստանեայց եկեղեցւոյ բարեկարգութեան վերաբերեալ յօդուածներուն. շատ ճիշդ է անոնց եզրակացութիւնը: Երբ ժողովուրդը և եկեղեցականը կրօնապէս դաստիարակուած է և հասունցած՝ եկեղեցին ինքնին բարեկարգուած է: Այս ալ Ս. Գիրքին ընդհանրացումով և կարգաւով կարելի կ'ըլլայ:

Ս. Գիրքին աշխարհաբար հայերէնով հրատարակութիւնը անհրաժեշտութիւն մ'է այսօրուան պէտքին համար: Այս գործը զլուխ հանելու համար մեծ բարերար մը փնտռել թէ՛ կարելի չէ և թէ չիտակ չէ: Ազգին ողջմիտ մասն է որ պէտք է հոգայ այս կարեւոր պէտքը. շատ նպատակայարմար պիտի ըլլար խմբակցութիւն մը կազմել այս նպատակին համար 5 կամ 10 տարուան բաժանորդագրութեան ձեւով, եթէ արգելք մը չկայ նոյն իսկ Հ. Բ. Ը. Ս. հովանիին տակ, և այս կարեւոր պահաւը զլուխ հանել: Այս Ազգը որ ժամանակաւոր (անցնող) պէտքերու համար միշտ կուտայ, ևս վստահ եմ թէ այս տեսակ դարեր տեսիլք գործի մը համար երբեք չխնայիր:

Սրբազան Հայր, ներկայովս կը խոստանամ սոյն նպատակին համար կազմելիք ընկերութեան տարեկան (5) հինգ անգղ. ոսկի վճարել 5 կամ 10 տարի, որչափ ժամանակ որ հարկաւոր է: Շատ փոքրաթիւ գաղութի մը մէջ գտնուելով հնարաւորութիւն չունիմ ինձի ընկերներ զբոնելով զլուխ կենալու այդ գործին: Հայաշատ կեդրոններու մէջ կը յուսամ թէ զբոնուին մարդիկ, որոնք այս շատ կարեւոր գործը զլուխ հանելու համար սիրով յանձնառու ըլլան: . . .

Համբուրնով Ս. Աջերնիդ

Միլանո

Թ. ԾԱՐՄԱՆԵԱՆ

